

Кравченя Альона,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри інформатики
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті розглянуто особливості професійного становлення майбутніх учителів інформатики в умовах освітнього простору закладу вищої педагогічної освіти, його закономірності; з'ясовано, що освітній простір закладу вищої педагогічної освіти є основою для успішного професійного становлення майбутніх учителів інформатики.

Ключові слова: професійне становлення, майбутній учитель інформатики, професійна підготовка, заклад вищої педагогічної освіти, освітній простір.

Актуальність теми дослідження. Розбудова вітчизняної системи освіти, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних і Internet-технологій, впровадження їх у різні види діяльності вимагає підготовки нової генерації вчителів інформатики – компетентних, відповідальних і конкурентоздатних на ринку праці, які вільно володіють своєю професією та орієнтуються в суміжних галузях знань, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності [5].

Мета професійної підготовки майбутніх учителів інформатики «має бути насамперед підпорядкована загальним завданням навчання, виховання та розвитку особистості, зумовлених актуальними і перспективними соціальними потребами, переходом до нового інформаційного суспільства» [4, с. 172].

Тому однією з найбільш важливих соціально-психолого-педагогічних проблем сучасної вищої освіти є професійна підготовка майбутніх учителів інформатики, професійні знання, вміння та навички яких відповідали б сучасним вимогам суспільства. У процесі професійного становлення в закладі вищої майбутній педагог повинен оволодіти цілою системою знань, умінь і навичок для здійснення інноваційної, освітньої, виховної, розвивальної,

комунікативної, управлінської, інформаційної діяльності в межах власної професійної діяльності. Саме тому на перший план виходить питання не просто підвищення рівня теоретичної професійної підготовки майбутніх учителів інформатики, а насамперед створення умов для практичної насиченості педагогічного процесу професійного становлення майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів інформатики досліджували Л. Брескіна, М. Золочевська, О. Мойко, Н. Морзе, О. Меньяйленко, О. Спірін, А. Харківська та інші. Науковці зазначають, відповідно до наявного стану інформатизації освітнього процесу саме на учителів інформатики лягає основне навантаження щодо створення умов для формування інформатичної компетентності школярів, впровадження засобів ІКТ в освітній процес закладу загальної середньої освіти, організації телекомунікаційних проектів.

Нині достатньо розроблені теоретичні аспекти професійного становлення майбутнього фахівця у працях Т. Алексєєвої, Т. Гущиної, О. Кокуна, Н. Чміль, В. Юрченка та інших. Однак, на нашу думку, ці дослідження свідчать про недостатність уваги науковців до проблем професійного становлення майбутніх учителів інформатики, що і зумовило мету роботи, якою є аналіз професійного становлення майбутніх учителів інформатики в умовах освітнього простору закладу вищої педагогічної освіти.

Мета статті – проаналізувати особливості професійного становлення майбутніх учителів інформатики в умовах освітнього простору закладу вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «становлення» привертає увагу багатьох науковців, філософів, педагогів, психологів. Так, становлення особистості являє собою багатоетапний процес включення людини в соціум. Пріоритет у цьому процесі належить професійному становленню особистості, що зумовлено діяльнісною природою людини, його здатністю саморозвиватися й самовдосконалюватися.

Т. Алексєєва визначає поняття «професійне становлення» як «процес саморозвитку людини впродовж життя, у межах якого відбувається становлення специфічних видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку і структурування сукупності професійно орієнтованих її характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування та регуляції в конкретних видах діяльності і на етапах професійного шляху» [1].

На думку Ю. Локаревої, професійне становлення – це «багатогранний процес професійного та особистісного розвитку фахівця, детермінований вимогами сучасної освіти, який відбувається протягом усього життя й характеризується якісними змінами: набуттям важливих професійно-особистісних якостей, необхідних для обраної спеціальності» [2].

Н. Чміль розглядає професійне становлення як процес, що існує на перетині соціального й особистісного становлення індивіда у професії [6].

Професійне становлення, як зазначає В. Орлов, – «становлення тієї частини культури особистості, яка забезпечує її духовне зростання, самореалізацію і самоствердження, спрямоване на створення матеріального достатку і морального задоволення» [3, с. 14].

Отже, професійне становлення майбутніх учителів інформатики – нерозривний процес розвитку самосвідомості, що включає самовдосконалення професійно важливих якостей особистості, та самоосвіту, а також формування ціннісно-мотиваційного ставлення до майбутньої професії. Професійне становлення охоплює значну частину життя людини: від початку формування професійних намірів до завершення його професійної діяльності.

Провідна роль у професійному становленні майбутніх учителів інформатики належить вищій школі, де здійснюється їх професійна підготовка, яка поділяється на три складові: загальнокультурна, загальнопрофесійна та практична. Кожна з цих складових визначає структуру особистості майбутнього педагога. Загальнокультурна – процес, що характеризується наявністю знань про культурну спадщину різних народів, вмінь використовувати ці знання на практиці для успішної культурної взаємодії

в шкільному колективі та забезпечує формування загальної, професійної культури студентів, прагнення до вдосконалення та розвитку себе як культурну особистість. Загальнопрофесійна – процес, що характеризується наявністю знань, умінь, навичок, якостей особистості, які забезпечують ефективну побудову освітнього процесу. Практична підготовка забезпечує розв'язання професійних проблем, що виникатимуть у реальних ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Отже, одне з найважливіших завдань закладу вищої педагогічної освіти є професійне становлення майбутніх учителів інформатики. У закладів вищої освіти студенти самостійно конструюють власний освітній простір залежно від мети та завдань, які вони ставлять перед собою. Безумовно, активне розширення освітнього простору студента в закладі вищої педагогічної освіти визначає якість одержуваної ними вищої освіти загалом і професійне становлення, набуття ними професійно важливих знань, умінь і навичок зокрема.

Поняття «освітній простір» розглядається як «місце, що існує в соціумі, де суб'єктивно задається безліч відносин і зв'язків і здійснюється діяльність різних систем з розвитку особистості та її соціалізації ...; цілісний багатофункціональний комплекс можливостей навколишнього середовища, який має педагогічно доцільну організацію з метою розвитку, освіти і виховання людини ...; певний результат освоєння суб'єктом навколишнього середовища, рівень пізнання і присвоєння ним можливостей середовища на основі його суб'єктивного сприйняття (індивідуальний освітній простір, простір професійного розвитку тощо)» [7, с. 562].

Освітній простір закладу вищої педагогічної освіти є інтегративним фактором особистісного становлення майбутніх учителів інформатики, вплив якого здійснюється через включення останнього в найрізноманітніші сфери. Це і є той простір спільної творчості, життєдіяльності усіх суб'єктів освітнього процесу, структура якого визначена специфікою освітнього закладу

у процесі виборі цінностей, способів самореалізації, а також розкритті індивідуальних ресурсів особистості.

Освітній простір закладу вищої освіти складається з компонентів, що взаємопов'язані один із одним, які представляють собою простір теоретичного змісту освіти, практики, науково-дослідницької діяльності, соціокультурного та інформаційно-освітнього простору. Цей простір представлений цінностями та зразками вирішення професійних завдань, що, безсумнівно, є джерелом професійного становлення майбутнього вчителя інформатики. Професійне становлення майбутніх педагогів в освітньому просторі відбувається за рахунок осмислення ними необхідності професійного розвитку, за рахунок актуалізації та реалізації їх ціннісних і творчих потенціалів.

Базовою частиною освітнього простору є простір теоретичної освіти, що включає в себе систему лекційних, практичних, семінарських занять, які не тільки виконують навчальну, виховну функції, а й створюють умови для розвитку особистості майбутнього учителя інформатики.

Аналіз навчального плану підготовки бакалавра з галузі знань 01 «Освіта/педагогіка» спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика) дає підстави визначити зміст теоретичної освіти, що структурується за відповідними циклами підготовки, до яких віднесено цикл загальної підготовки та цикл професійної підготовки.

Цикл загальної підготовки сприяє формуванню базових знань, умінь і навичок у студентів, здатності мислити критично, коригувати власні погляди та переконання відповідно до загальнолюдських цінностей, оволодінню механізмами соціокультурної творчості, розширенню меж власного внутрішнього світу. Цикл професійної підготовки спрямований на усвідомленні специфіки змісту майбутньої професії, оволодіння студентами професійних знань, умінь і навичок, розвиток творчих здібностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Простір практичної освіти являє собою систему педагогічних практик, за допомогою яких здійснюється особистісно-професійний розвиток

майбутнього фахівця, а також удосконалюються їх уміння й навички, отримані в процесі придбання теоретичних знань. Чим раніше студент потрапляє в реальні умови, чим активніше включається в практичну діяльність, тим раніше він формується не тільки як особистість, а й як професіонал.

Простір науково-дослідницької діяльності створює умови для спільної творчої діяльності викладачів і студентів. Ця діяльність пов'язана з пошуком і рішенням професійних проблем, обміном культурними цінностями, а також формуванням професійного мислення. Взаємодія викладача та студента є найважливішою умовою професійного становлення майбутнього учителя інформатики.

Соціокультурний освітній простір включає в себе систему позанавчальної, культурно-освітньої, дозвільної діяльності студентів. Організацію вільного часу студента можна розглядати як ефективну умову формування його «Я-концепції», оскільки сприяє формуванню уявлень про свої можливості.

Інформаційно-освітній простір, що будується на принципах відкритості, цілісності, цілеспрямованості, інтерактивності, динамічності, варіативності та заснований на впровадженні в освітній простір інформаційних і комунікаційних технологій, створює умови не тільки для особистісного, а й для професійного становлення студента. Окрім інтернет-джерел в інформаційно-освітній простір входять не тільки бібліотеки й читальні зали, а й методичні кабінети, що оснащені сучасною комп'ютерною та розмножувальною технікою.

До закономірностей професійного становлення майбутнього учителя інформатики в освітньому просторі закладу вищої освіти, які визначають особливості та зміст його педагогічного забезпечення, відносяться такі:

– закономірність взаємозумовленості: рушійною силою професійного становлення майбутнього учителя інформатики є подолання протиріччя між зростаючими соціально-професійними потребами суб'єкта та його реальними можливостями в реалізації способу професійного майбутнього;

– закономірність постійної зміни: становлення майбутнього учителя інформатики залежить від його включеності в продуктивне рішення складніших завдань в зоні найближчого професійного розвитку особистості;

– закономірність ефективності: ефективність становлення майбутнього учителя інформатики залежить від насиченості освітнього середовища ситуаціями, вирішення яких забезпечує досягнення значущих професійних завдань;

– закономірність результату: результат професійного становлення майбутнього учителя інформатики визначається освоєнням професійних компетентностей і залежить від самостійного здійснення всіх етапів діяльності, пов'язаних із вирішенням актуальних проблем, які мають особистісну значущість.

Висновки. Отже, в процесі професійної підготовки майбутні вчителі інформатики стають учасниками процесу професійного становлення, протягом якого відбувається формування та розвиток їх професійно-особистісних якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності педагога. Освітній простір закладу вищої педагогічної освіти є основою для успішного професійного становлення майбутніх учителів інформатики.

Література

1. Алексеева Т. В. Професійне становлення особистості в системі вузівської підготовки: теоретико-методологічний аналіз проблеми. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Випуск 4. URL: <https://bitly.su/68oBut> (дата звернення: 15.10.2019).
2. Локарева Ю. В. Теоретико-методологічні основи професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва. URL: <https://bitly.su/dlqMaXs> (дата звернення: 15.10.2019)
3. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук дисциплін: 13.00.04/ Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2014. 44 с.
4. Харківська А. А. Аналіз шляхів удосконалення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. пр. Херсонського національного технічного університету. Херсон: Грінь Д. С., 2014. С. 172–174.
5. Харківська А. А. Інтегральна модель професійної компетентності педагога. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2009. № 23 (186). Ч. 3. С. 277–281.

6. Чміль Н. С. Психологічні особливості професійного становлення майбутніх священнослужителів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук: 19.00.07/Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. 297 с.

7. Ярошинська О. О. Освітній простір вищого навчального закладу як континуум для проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Випуск 35. С. 558–567.

Кравченя Алена,
кандидат педагогических наук,
преподаватель кафедры информатики
Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно
педагогическая академия» Харьковского областного совета,
м. Харьков, Украина

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация. В статье рассмотрены особенности профессионального становления будущих учителей информатики в условиях образовательного пространства учреждения высшего педагогического образования, его закономерности; выяснено, что образовательное пространство учреждения высшего педагогического образования является основой для успешного профессионального становления будущих учителей информатики.

Ключевые слова: профессиональное становление, будущий учитель информатики, профессиональная подготовка, учреждение высшего педагогического образования, образовательное пространство.

Kravchenia Alona
candidate of pedagogical sciences,
lecturer at the Department of Informatics Communal Institution
"Kharkiv humanitarian pedagogical academy"
Kharkiv Regional Council

Abstract. Features of professional formation of the future teachers of informatics in the conditions of educational space of the institution of higher pedagogical education, ego regularities are considered in the article; found that the educational space of the institution of higher pedagogical education is the basis for successful professional development of future teachers of computer science.

Key words: professional formation, Future teacher of computer science, vocational training, institution of higher pedagogical education, educational space.